X – A RENDSZERBŐL TÖRÖLVE

Baljós Budapest

BASKI SÁNDOR

UJJ MÉSZÁROS KÁROLY SÖTÉT TÓNUSÚ KORTÁRS BŰNFILMJE ARÁNYTÉVESZTÉSEI ELLENÉRE IS HIÁNYPÓTLÓ, BÁTOR VÁLLALÁS.

Hogy következik a szürreális-romantikus fantasyből a komor hangulatú sorozatgyilkosos thriller? Ujj Mészáros Károly látszólag előzmény nélkül váltott műfajt, sem rövidfilmjei, sem a *Liza, a rókatündér* nem előlegezte meg ezt a folytatást. Az *X – A rendszerből törölve* annyira valójában még sem lóg ki az életműből – az összekötő kapocs a stilizációra való hajlam. A *Liza* retrokapitalista Csudapestje rokona az *X* koszos noirnagyvárosának, mindkettő tükrözi a valóságot, előbbi egy élmelyítően színes, viccesen groteszk prizmán, utóbbi egy komor, sötét szűrőn keresztül. A rendező politikai-közéleti affinitása sem új keletű, a rókatündér meséjének hátterében is felsejlik a korrupció, és miközben a férfi főszereplő a Mekk Burgerben a kétes ügyleteiről dicsekszik Lizának, a rádióban egy Kádár-hangú politikus a „kapitalizmus építésének útjáról" szónokol. Közös nevezőt jelentenek a cselekményt tagoló változatos halálnemek is – ami a rókatündér meséjében morbid humorforrás, az itt bizarr látványosság.

„Elemeli a történetet a rögvalótól"
(Balsai Móni)

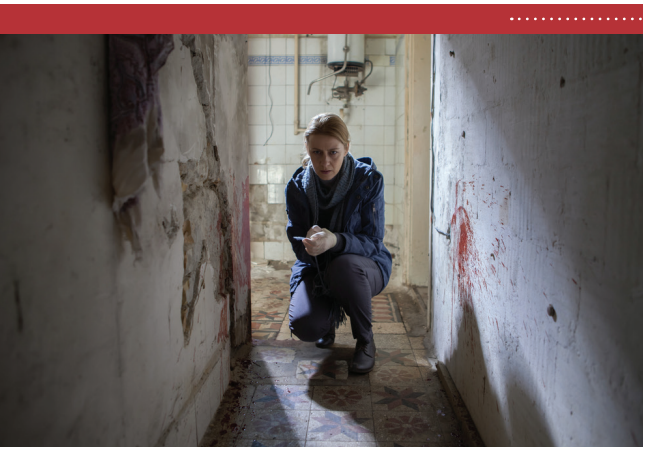

Ujj Mészáros kiváló ütemérzékkel nyúlt a skandináv krimik eszköztárához és tematikai elemeihez. A könyves sikerlistákból ítélve a műfaj népszerűsége idehaza is töretlen, a társadalmi anomáliákkal és az elit korrupciójával szembesülő nyomozók helyzetével a hazai olvasók talán még jobban, zsigeribb szinten tudnak azonosulni, mint az eredeti célközönség. A közéleti áthallásoktól sem visszariadó kortárs bűnfilmekből ehhez képest nincs túlkínálat, az *Aranyélet* című sorozat mellett csak a *Kojot* említhető az elmúlt évekből, az *X – A rendszerből törölve* tehát mindenképpen hiánypótló, bátor vállalás.

A rendező Hegedűs Bálinttal közösen jegyzett forgatókönyve imponáló precizitással húzza fel a zsáner alapvető pilléreit. A nyitó képsorokon látható, szó szerint feje tetejére állított, baljós aurájú Budapest ideális kulissza, ahogy a Balsai Móni által alakított Éva is megfelel a traumáktól gyötört, de zseniális nyomozó profiljának. A legtöbb skandináv krimihez hasonlóan a főhős ezúttal sem magányosan, hanem egy rendőrcsapat tagjaként próbálja felgöngyölíteni a korábban már lezárt ügyek szálait, amelyek végül a saját múltjába, feldolgozatlan családi tragédiájához vezetnek, de egyúttal érintik az ország közelmúltjának egy máig kibeszéletlen fejezetét is. Kifejezetten szellemes megoldás a személyes és a kollektív múlttal való szembenézés elmaradását párhuzamba hozni, ahogy a klasszikus paranoiathrillerek motívumainak beemelése is jó döntésnek bizonyul. Hegedűsék felismerték, hogy amíg a megidézett skandináv krimikben a kapitalizmus emblematikus képviselői az ideális mumusok, addig nálunk hitelesebbek ebben a szerepben a politikai hatalom birtokosai.

Noha a *Liza* sajátos műfajmixtúrája is előzmény nélküli volt a magyar filmben, az *X*-szel még nagyobb kockázatot vállalt Ujj Mészáros. Egy beazonosítható műfaj keretei közt játszódó, de a realizmus minimumát megcélzó thrillerben vékonyabb az a határ, ahol az ismert sémák hazai környezetre adaptálása még organikusnak hat. A fejesek által szorongatott, a statisztikák miatt aggódó rendőrfőnök figuráját túl sok hollywoodi filmben láttuk már ahhoz, hogy életszagúnak tűnjön, a vágóképnek használt, sötéten morajló hangfüggönnyel megtámogatott drónfelvételek pedig ilyen mennyiségben még egy *Szárnyas fejvadász*-filmben is túlkapásnak minősülnének. Mintha a rendező nem bízott volna benne, hogy a kulcsmetafora sulykolása nélkül is képes nyomasztó atmoszférát teremteni. Ugyanígy aránytévesztésnek tűnik Éva pánikbetegségének érzékeltetése is, olyan sokáig és olyan intenzíven szenved a főszereplő – a helyszíneléseknél a minden más hangot elnyomó zihálása metronómként funkcionál –, hogy azzal a műfaji izgalmak is háttérbe szorulnak.

Az *X – A rendszerből törölve* egyik tanulsága, hogy a stilizációnak az a szintje, ami egy szürreális felnőtt mesének jól áll, egy skandináv típusú krimiben ellene dolgozik a kívánt hatásnak – a túlságosan ismerős dramaturgiai megoldásokkal és a típuskarakterekkel együtt elemeli a történetet a rögvalótól. Depresszív hangulata és a felemás happy end miatt Ujj Mészáros filmjét talán nem is krimiként, hanem elsősorban társadalmi metaforaként érdemes nézni. Mint nemzeti közérzetfilm kétségkívül hatásos és pontos – nem is lesz tőle jobb kedvünk.

X – A RENDSZERBŐL TÖRÖLVE – magyar, 2018. Rendezte: **Ujj Mészáros Károly**. Írta: **Hegedűs Bálint** és **Ujj Mészáros Károly**. Kép: **Szecsanov Martin**. Zene: **Csengery Dániel**. Vágó: **Mózes Gyula István**. Producer: **Ferenczy Gábor** és **Muhi András**. Szereplők: **Balsai Móni** (Éva), **Schmied Zoltán** (Zoltán), **Kulka János** (Horváth), **Bede-Fazekas Szabolcs** (Feri), **Schneider Zoltán** (Rendőrfőnök), **Fekete Ernő** (Gábor), **Bujáki Zsófi** (Kati), **Molnár Áron** (Balázs). Gyártó: **FocusFox Stúdió**. Forgalmazó: **InterCom**. 114 perc.